

* TRANZICIJA NA TRŽISTE RADA
MLADIH ŽENA I MUŠKARACA U CRNOJ GORI

Torino, 2-3 oktobar 2017. godine

* Osnovne informacije

- MOR podržava Vlade i socijalne partnere u kreiranju i sprovođenju integrisanih politika u vezi sa zapošljavanjem;
- Projekat „Work4Youth“ kreirao je MOR u partnerstvu sa Fondacijom MasterCard;
- Obuhvata saradnju sa partnerima iz statističkih organizacija i kreatorima politika iz 34 zemlje
- Sa Balkana: Makedonija, Srbija i Crna Gora;
- Statističko istraživanje MONSTAT obavio u toku septembra i oktobra 2015;
- Krajem marta 2016.g. - finalna verzija dokumenta;
- Izvor podataka: Monstat i Zavod za zapošljavanje Crne Gore.

* MLADI- zašto?

- Mladost je značajan period ljudskog života u pogledu postavljanja temelja profesionalne karijere. Tokom ovog perioda mladi formulišu svoje težnje i životne ciljeve, traže i pronalaze svoje uloge u društvu, i pozvani su da donesu važne odluke i izbore koji značajno ztiču na dalji tok njihovog života;
- Kvalitet života mladih u velikoj mjeri zavisi od toga koliko im je uspješna tranzicija od škole do posla. Neuspjeh da se dođe do dostojnstvenog života poslije škole može imati ozbiljan i trajan uticaj na profesionalni kapacitet i vještine, kao i na njihove prihode. Nasuprot tome, pozitivan početak na tržištu rada može imati pozitivan uticaj na profesionalni i lični razvoj u kasnijim fazama života.
- Problem nezaposlenosti mladih posato je naročito vidljiv nakon ekonomske krize, tako da je u mnogim evropskim zemljama stopa nezaposlenosti mladih više nego duplo veća od opšte stope nezaposlenosti.
- Vlade svih zemalja preduzimaju odgovarajuće mjere u cilju rješavanja ovog problema, pa i Vlada CG o čemu će biti riječi tokom ove radionice;
- Mladi u starteškim dokumentima CG obuhvataju period 15-24 godine;
- Anketa SWTS je obuhvatila mlade od 15-29 godina života;

* Indikatori ARS

	MLADI 15-24						
	I/2016	II/2016	III/2016	IV/2016	2016	I/2017	II/2017
Stopa aktivnosti	29.3	31.5	38.2	31.9	32.7	28.6	30.1
Stopa neaktivnosti	70.7	68.5	61.8	68.1	67.3	71.4	69.9
stopa zaposlenosti	18.0	20.4	25.4	20.2	21.0	18.6	21.4
stopa nezaposlenosti	38.8	35.5	33.5	36.7	35.9	35.0	28.9

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ukupno 15-64 %											
Stopa aktivnosti	58.4	61.0	61.2	60.3	59.3	57.3	59.0	58.9	61.6	62.6	63.4
stopa zaposlenosti	41.0	49.2	50.8	48.8	47.6	45.9	47.4	47.4	50.4	51.4	52
stopa nezaposlenosti	29.8	19.4	16.9	19.2	19.8	19.9	19.7	19.6	18.2	17.8	18.0

* Struktura izvještaja tranzicija na tržište rada mladih žena i muškaraca

- * 1. Glavni nalazi istraživanja;
- * 2. Pregled tržišta rada i metodologija istraživanja;
- * 3. Karakteristike mladih;
- * 4. Zaposleni mladi;
- * 5. Nezaposleni mladi;
- * 6. Etape tranzicije;
- * 7. Okvir politika zapošljavanja mladih i preporuke za politike;

* 1. Glavni nalazi istraživanja

- Starenje stanovništva i promjene u demografskoj strukturi imaće snažan uticaj i dugoročne posljedice na zapošljavanje mladih u Crnoj Gori;
- Mladi u Crnoj Gori su veoma obrazovani;
- Iako se nivo visokog obrazovanja ogleda u nižim stopama nezaposlenosti i bržoj tranziciji od škole do posla za mlade muškarce i žene i dalje je stopa nezaposlenosti onih koji imaju tercijalno obrazovanje na visokom nivou od 32%
- Nedovoljan broj mladih u Crnoj Gori radi;
- Rad za platu je dominantan oblik zaposlenja kod većine mladih radnika u sektoru usluga, ali rad za platu ne znači uvijek i sigurno zaposlenje;
- Neskklad vještina i dalje izaziva zabrinutost iako je većina mladih radnika u pogledu kvalifikacija dobro usklađena sa njihovim zanimanjem;
- Previše mladih ostaje zaglavljeno u tranziciji od škole do posla;
- Tranzicija od škole do posla nije efikasna za većinu mladih; ekonomski i socijalni troškovi finansijske podrške mladih kroz period tranzicije koja u prosjeku traje skoro dvije godine (20,8 mjeseci) prepreka su ekonomskom rastu.

*2.Pregled tržišta rada i metodologija istraživanja;

2. Socio ekonomski kontekst

- * Nakon dvostruke recesije 2009.g. i 2012. g crnogorska ekonomija se oporavila 2013.g. sa rastom od 3,3 % i trend rasta se nastavio tokom narednih godina, a dugoročni rast treba da bude baziran na turizmu, poljoprivredi i energetici;
- * Demografske promjene (popis 2003, 2011) ukazuju da broj stanovnika stagnira ali da se desila promjena u starosnoj strukturi u pravcu daljeg starenja crnogorskog stanovništva. Između dva popisa udio stanovništva koji ima 65 + godina starosti se povećao sa 12 na 12,08% i očekuje se povećanje na 15,4% u 2021.godini, dok je udio stanovništva koji ima 14 godina i manje opao sa 22,6% na 19,2% i očekuje se da će do 2021. godine biti smanjen na 16,8%
- * Kada je u pitanju tržište rada jedan od izazova je strukturna nezaposlenost koju oslikava nedovoljno otvranje novih radnih mjesta, kao i nesklad između ponude i potražnje. Dok država ima benefite od veoma obrazovnog, tržište rada ih ne apsorbuje lako uslijed ograničenog broja dostupnih poslova. Javlja se dugoročna nezaposlenost koja je u trenutku srovdjenja ovog istraživanja činila 58% registrovanih nezaposlenih lica, od kojih je 56% mlađe od 40 godina. Poseban izazov je visok nivo zaposlenosti stranih radnika, uprkos velikom broju nezaposlenih lica i koji uglavnom obavljaju sezonske poslove i dolaze iz zemalja regiona

*3. Karakteristike mladih- opšte karakteristike

- * Od 620.000 stanovnika CG oko 127.000 su starosti 15-29 godina.
- * Obrazovaniji od roditelja, ali bez posla, žive u gradu, nisu zasnovali porodicu
- * Na selu im je još teže, sporije dolaze do posla
- * Mlade žene u nešto težem položaju
- * Manje obrazovani dolaze iz siromašnijih porodica

* Šta mladi žele?

- * Dobar porodični život (65%) -bez obzira na njihov trenutni status odnosno zaposleni ili nezaposleni
- * Uspjeh na poslu (23,5%) i veći je udio onih koji su odabrali ovaj cilj među zaposlenim i neaktivnim nego nezaposlenim.
- * Kod nezaposlenih najjača težnja je za dobrim porodičnim životom (74,7%)dok je težnja za uspjehom na poslu najniža (15,9%) što dovodi do zaključka da su nezaposleni mladi više razočarani u njihove dobre izgledе na tržištu rada.

* Trendovi u pohađanju obrazovanja

- * Upis u osnovnu školu je sveobuhvatan (stopa upisa je 98,6% za osnovnu školu, 86,5% za srednju školu, 35,4% za fakultet, 2014/2015)
- * Mlade žene prije završavaju visoko obrazovanje u odnosu na muškarce (29,5%:17,1) dok muškarci prije završavaju stručnu obuku (65,7%:49,7%)
- * Sa više od jedne petine (22,8%) mladih sa stečenim visokim obrazovanjem CG se kvalificiraju među zemlje u kojim je sprovedena Anкета o tranziciji od škole do posla, kao ona sa najvećim brojem visoko obrazovane mlade populacije i na dobrom je putu da ostvari jedan od ciljeva EU 2020-povećanje broja stanovništva 30-34 godine koja su završila visoko obrazovanje do najmanje 40% do 2020.g.
- * Rano napuštanje škole manji je problem u CG u koji otiču u većoj mjeri imaju niži stepen obrazovanja iz siromašnijih porodica sa nekim drugim zemljama. Samo 2,1% mladih ispitanika je napustilo školu prije njenog završetka. Razlog ekonomske prirode (33,9%), nedostatak interesovanja za školovanjem (23,5%), želja za zaposlenjem (19,0%)
- * Postoji veza između finansijskog stanja i stepena obrazovanja mladih (12% mladih iz siromašnih porodica ima manje od osnovnog obrazovanja uključujući i one bez obrazovanja.
- * Poređenje stečenog obrazovanja mladih sa obrazovanjem njihovih roditelja pruža sliku o progresu u obrazovnim dostignućima među mladim generacijama. 31,4% mladih ima veći stepen obrazovanja od njihovih očeva i 14% je završilo sa nižim stepenom. Poređenje sa stepenom obrazovanja majki je sledeće: 50,6 mladih ima isti stepen obrazovanja kao njihove majke, 42,1 ima veći stepen obrazovanja i samo 7,2% ima niži stepen obrazovanja od njihovih majki.

* Status aktivnosti mladih

- * 94,4% mladih od 15 godina se školuje, dok mladih sa 17 godina ovaj procenat niži 89,7% a kod mladih do 19 godina procenat je 55,4%.
- * Kako mladi stare sve više su uključeni u tržište rada tako da kad je riječ o onima sa 29 godina jedna polovina mladih ili 49,2% je zaposlena.
- * Kada je u pitanju uticaj nezaposlenosti među mladima u ranijem uzrastu gdje je 17% devetnaestogodišnjaka nezaposleno i neobrazuje se i to je udio koji dostiže svoj maksimum do 29,5% među mladima koji imaju 27 godina
- * Učešće mladih koji niti su zaposleni, niti su u sisemu obrazovanja ili obuke (NEET) kroz ovo istraživanje iznosi 28,6%.
- * Sa povećanjem godina starosti mijenja se i struktura NEET-a: do 29 godina, mladi u ovoj kategoriji su prvenstveno nezaposleni, dok sa 17 godina u NEET-u su uglavnom oni koji se ne školuk i koji nijesu aktivni.
- * Stopa NEET je veća u ruralnoj oblasti nego u urbanoj (34,3%:25,8%) i veća je među muškacima nego ženama (29,8%:27,3%)
- * Mladi sa završenim visokim obrazovanjem imaju manje izgleda da se nađu u kategoriji NEET u odnosu na mlade sa nižim obrazovanjem

* Zaposleni mladi

- * Prema podacima kada je vršeno istraživanje samo 25,5% mladih je zaposleno. Većina njih su muškarci (26% u odnosu na 24,2% žena) i više ih je iz urbanih nego iz ruralnih oblasti (26,5%:22,5%)
- * Većina mladih (87,7%) radi u sektoru usluga. Čak 95,1% zaposlenih žena radi u uslužnim djelatnostima. U poređenju sa tim učešće zaposlenosti u sektoru usluga u odnosu na sve zapolene je manji i inosi 73,8%. (razlog može biti kao posljedica karakteristika crnogorske ekonomije u kojoj turizam ima sve veću važnost dok tradicionalne privredne grane gube svoj značaj.
- * Samo 11,2% mladih radi u industrijskom sektoru (16,8 muškaraca i 4,5% žena), dok samo 1,1% radi u poljoprivredi (1,6% i 0,4% žena). Odgovarajući dio u ukupnoj zaposlenosti u poljoprivredi je 8,3%.
- * Detaljnije posmatrano po sektorima 26,9% mladih radi u trgovini na veliko i malo, 11,0% smještajne usluge, 7,3% u javnoj upravi, 5,9% zdravstvena i socijalna zaštita. Značajan dio mladih je angažovano u ehnologiji i transpot i 4,2% u građevinarstvu.
- * Naravno obično su podaci iz istraživanja manji od procenata prikazanih kroz ARS
- * Kada je u pitanju status zaposlenih mladih većina mladih je zaposleno (za platu) 90,0%, samozaposleni mladi čine ukupno 9,9% ukupno zaposlenih, 1,5% su poslodavci, 5,1% su zaposleni za sopstveni račun i 3,3% su pomažući članovi porodice.

- * Kada su u pitanju zarade prosječna zarada mladih koji rade za platu na osnovu Ankete o tranziciji od škole do posla je 345 eura, dok mladi samozaposleni u prosjeku zarađuju 372 eura mjesečno.
- * Radno vrijeme, Anketa je pokazala da samo 15,8% od zaposlenih mladih radi manje od 4 sati nedeljno, što ukazuje na nedostatak većih mogućnosti za rad sa skraćenim radnim vremenom. Oko 27,7% mladih radi prekovremeno, a ovaj udio za mlade muškarce iznosi 32,4%. Neformalna zaposlenost među mladima je značajna i iznosi oko 59%.
- * Kada je u pitanju nesklad kvalifikacija Anketa je pokazala da je oko 11,4% mladih zaposlenih prekvalifikovano i taj je ovaj procenat relativno mali u odnosu na zemlje okruženja, a da je 80,7% mladih našao posao u skladu sa svojim kvalifikacijama. Zanimljivo je u kojim većina prekvalifikovanih mladih ljudi radi su usluge i trgovina.
- * Veoma visok procenat mladih je zadovoljan poslom 90,7%, od čega je 37% izrazilo želju za promjenom posla prvenstveno uslijede privremenog karaktera poslom i željom za većom zaradom

* Nezaposleni mladi

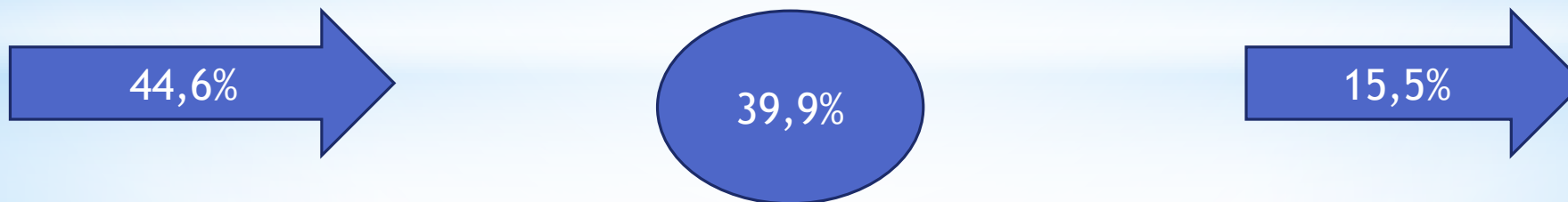
- * Prema podacima ARS u periodu istraživanja stopa nezaposlenosti mladih **15-24** godina bila je 34,5%, dok je ukupna stopa nezaposlenosti 15-64 iznosila 16,5%. Stopa nezaposlenosti mladih je iznad prosjeka eu(20,7-2015), ali je niža u odnosu na stope nezaposlenosti mladih u regionu. (BiH-62,7%, Hr-45,5%, Sr-47,1%);
- * Stopa nezaposlenosti mladih dobijena iz Ankete o tranziciji od škole do posla za starosnu grupu **15-29** je višija i iznosi 41,3 (muškarci 44,8%-žene 36,4%). Stopa nezaposlenosti mladih u urbanim područjima je niža nego u ruralnim (37,7%:48,2%). Stopa nezaposlenosti mladih sa završenom osnovnom školom je duplo veća u odnosu na stopu za mlade sa završenim fakultetom (65,2%: 32,0%);
- * Nezaposleni mladi se suočavaju sa dugotrajnim periodom traženja posla. Ogromna većina njih 70,1% traže posao duže od jedne godine. Muškarci duže čekaju posao od žena . Oko 71,5% nezaposlenih muškaraca izjavili su da traže posao duže od jedne godine, nasuprot 67,8% nezaposlenih žena.
- * Metode kojim mladi traže posao: većina mladih 76,3% se nalazi na evidenciji nezaposlenih ali većina njih 54,5% pitali su prijatelje za informacije i podršku; 19% prijavljivalo se na oglase, dok su se indirektno raspitivali u preduzećima 25,7%;
- * Kao najveću prepreku pronalaženju posla većina navode nedostatak slobodnih radnih mjesta 73,3%. Nedostatak radnog iskustva najveći je izazov za 7,8% mladih, dok 7,2 % mladih kažu da su nedovoljno kvalifikovani za ponuđena radna mjesta;
- * Obeshrabreni mladi su mladi koji ne rade i koji su izrazili želju da rade, ali ne traže posao zbog mnogih razloga, što dovodi do zaključka da oni smatrau da traženje posla predstavlja uzaludan napor. Ovih mladih po Anketi čine 7,5% nezaposlenih mladih i 1,6% ukupne populacije mladih.

* Pojam tranzicije u istraživanju Tranzicija od škole do posla

- * U prethodnom dijelu analizirani su mladi prema njihovom trenutnom statusu aktivnosti. Još jedan način klasifikacije mladih je njihovo razvrstavanje po grupama po njihovoj poziciji u procesu tranzicije ka tržištu rada. Tranzicija mladih ka tržištu rada odnosi se ne samo na dužinu vremenskog perioda od izlaska iz obrazovnog sistema (nakon dobijanja diplome ili izlaska iz sistema obrazovanja bez završetka) do prvog stupanja na posao, već obuhvata i kvalitativne faktore, kao što je recimo, stabilnost posla koja se mjeri tipom ugovora o radu.
- * MOR-a je uslijed standardne definicije u istraživanjima stabilnost posla uvela i komponentu zadovoljstvo poslom i ugradila je u koncept tranzicije na tržište rada.
- * *Definicija: tranzicija na tržište rada definiše se kao prelazak mlade osobe (15-29 godina) od završetka školovanja (ili ulaska u prvu ekonomsku aktivnost) do stupanja na prvi stabilan posao ili zadovoljavajući posao. Na ovaj način tranzicija se smatra završenom samo ako mlada osoba stupi na stabilan posao baziran na pisanom ugovoru o radu čije je trajanje veće od 12 mjeseci ili ukoliko postoji usmena saglasnost sa vjerovatnoćom zadržavanja posla ili ako stupi na zadovoljavajući posao na određeno vrijeme.*
- * *Etape tranzicije:*
 - * *Završena tranzicija* - mlada osoba koja je završila tranziciju je trenutno zaposlena i nije u sistemu obrazovanja i koja ima stabilan posao ili zadovoljavajući posao na određeno vrijeme;
 - * *U tranziciji* - mlada osoba je još uvijek u tranziciji ako je trenutno: aktivan učenik ili student, nezaposlena osoba ili zaposlena na privremenom nezadovoljavajućem poslu, nije sigurna da će zadržati zaposlenje, neaktivna i nije u sistemu obrazovanja ili obuke, sa ciljem traženja posla kasnije;
 - * *Tranzicija još nije započela* - mlada osoba čija tranzicija još nije započela je ona koja je trenutno još u školi ili na fakultetu (neaktivan učenik ili student) ili neaktivna i nije u sistemu obrazovanja ili obuke (neaktivna osoba koja nije učenik ili student), bez namjere da traži posao.

* Etape tranzicije

- * Skoro polovina mladih u CG 44,6% nije započela tranziciju;
- * Od ukupnog broja onih koji su započeli tranziciju od škole do posla većina je provela dugo vremena u etapi tranzicije.
- * U vrijeme sprovođenja istraživanja samo 15,5% mladih klasifikovano je u grupu onih koji su završili tranziciju, a preostalih 39,9% ove populacije bili je u tranziciji.
- * Mladi muškarci u većem broju slučajeva u odnosu na žene pripadaju grupi koja je završila tranziciju ili je u tranziciji, dok su mlade žene ešće u kategoriji onih koji tranziciju nisu ni započeli.
- * Stope tranzicije su visočije u urbanim u odnosu na ruralne krajeve (16,2%: 13,9%).
- * Među starosnim grupama mladih rezultati su logični tj za populaciju mladih 25-29 godina završena tranzicija je 66,1%, dok za mlade 15-24 godine tranzicija za 61,9% nije započela.

* Etape tranzicije

* Tranzicija nije počela

44,6%

Ko su mladi koji još nijesu započeli tranziciju? Skoro svi oni 95,8% spadaju u kategoriju neaktivnih učenika, odnosno studenata. Ipak, znatno je učešće mladih osoba ženske populacije koje su eaktivne i ne pohađaju školu ili fakultet, a koje ne planiraju da rade u budućnosti 6,6% što čini 3,2 ukupne ženske mlade populacije.

* Mlade osobe u tranziciji

39,9%

Podijeljene su u sljedeće podkategorije: nezaposleni , oni koji rade na određeno vrijeme ali su nezadovoljni poslom koji obavljaju, samozaposleni nezadovoljni poslom, aktivni studenti, neaktivni koji planiraju da rade u budućnosti. U tranziciji duže ostaju mladi muškarci.

15,5%

* Mladi koji su završili tranziciju

Ova grupa se može podijeliti u tri kategorije: oni koji su prešli u stabilno zaposlenje (10,2%), oni koji su u zadovoljavajućem zaposlenju ali na određeno 4,2%, i oni koji su samozaposleni na zadovoljavajućem poslu 1,1%. Više mladih muškaraca je uspjelo da završi tranziciju sa stabilnim zaposlenjem (11%:9,3%). Duplo veća je vjerovatnoća da će mladi sa dobrim finansijskim stanjem brže završiti tranziciju u odnosu na one iz siromašnijih porodica, (19,4%:9,4%), što potvrđuje da ulaganje u obrazovanje ima prednosti

Nakon završetka srednjeg obrazovanajvećina mladih ljudi 22,4% je završilo tranziciju i našlo stabilno zaposlenje, 6,2% rade na zadovoljavajućim poslovima na određeno vrijeme, a 2.6% su samozaposleni na zaovoljavajućim poslovima. Kod visokoškolaca 17,7% zaposleni su na zadovoljavajućim poslovima na odrđeno vrijeme. Važna poruka istraživanja odnosi se na potencijal mladih sa završenim srednjim stručnim obrazovanjem, koji može ohrabriti ostale da krenu njihovm stopama na putu bržeg i stabilnijeg zaposlenja.

* Prosječna dužina tranzicije od škole do posla

* *Rezultati ankete pokazuju da je mladoj osobi u prosjeku potrebno 20,8 mjeseci ili skoro dvije godine od datuma sticanja diplome do stupanja na prvi stabilan i/ili zadovoljavajući posao.*

* Preporuke za politike sadržane u izyješčaju

* *Multisektorski sagledavati politiku zapošljavanja*

* *Snažnije reformirati obrazovanje u skladu sa potrebama tržišta rada*

Hvala na pažnji!

